

Allanazarov Islom Baxtiyor o'g'li

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Tibbiyot fakulteti "Davolash ishi" yo'nalishi
24/14 guruh talabasi

Email: iallanazarov1@gmail.com

Qurbonova Nazira

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
Pedagogika va texnologik ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Email: nazirakurbanova@yandex.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada shaxs tiplari va ularning ijtimoiy-psixologik xarakteristikalari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shaxs tipologiyalari inson xulq-atvori, ijtimoiy munosabatlari, muloqot uslubi va jamiyatdagi moslashuv jarayonlarini tushuntirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada temperamentga asoslangan, yo'nalganlikka asoslangan hamda zamonaviy psixologik yondashuvlardagi shaxs tiplari yoritilib, ularning ijtimoiy muhitdagi o'ziga xos xususiyatlari ochib beriladi.

Аннотация

В статье рассматриваются типы личности и их социально-психологические характеристики. Типология личности играет важную роль в понимании поведения человека, его межличностных отношений и адаптации в обществе. Анализируются основные классификации личности, основанные на темпераменте, направленности и современных психологических теориях.

Abstract

This article examines personality types and their socio-psychological characteristics. Personality typologies play an important role in understanding human behavior, interpersonal relationships, and social adaptation. The paper analyzes personality classifications based on temperament, orientation, and modern psychological theories.

Kalit so'zlar :shaxs, shaxs tiplari, temperament, ijtimoiy psixologiya, xulq-atvor, muloqot.

Ключевые слова:личность, типы личности, темперамент, социальная психология, поведение, общение.

Keywords:personality, personality types, temperament, social psychology, behavior, communication.

Kirish

Shaxs muammosi psixologiya fanining eng markaziy va murakkab masalalaridan biri hisoblanadi. Inson jamiyatda yashar ekan, u turli ijtimoiy munosabatlarga kirishadi va bu jarayonda uning shaxsiy xususiyatlari muhim rol o'ynaydi. Shaxs tiplari esa odamlarning o'xshash va farqli jihatlarini aniqlash, ularning xulq-atvorini oldindan taxmin qilish imkonini beradi. Ayniqsa, ijtimoiy psixologiyada shaxs tipologiyasi muloqot, yetakchilik, moslashuv va ijtimoiy rollarni tushunishda muhim ahamiyatga ega.

Asosiy qism

1. Shaxs tushunchasi va uning ijtimoiy mohiyati

Shaxs — bu jamiyatda shakllangan, ongli faoliyat yurituvchi va ijtimoiy munosabatlar subyekti bo'lgan insondir.

S.L. Rubinshteynga ko'ra, shaxs — bu faoliyat va muloqot jarayonida shakllanadigan yaxlit tizimdir. Shaxsning rivojlanishiga biologik, ijtimoiy va psixologik omillar birgalikda ta'sir ko'rsatadi.

2. Temperamentga asoslangan shaxs tiplari va ularning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari

Temperament shaxsning biologik asoslangan, asosan nerv tizimi xususiyatlariga bog'liq bo'lgan individual farqlarini ifodalaydi (I.P. Pavlov).

1. Sangvinik tip

Nerv jarayonlari kuchli, muvozanatli va harakatchan

Ijtimoiy faol, tez moslashuvchan

Jamoada yetakchilikka moyil

Muloqotga ochiq, emotsional barqaror

Ijtimoiy-psixologik jihatdan: sangviniklar guruh muhitini faollashtiradi, lekin ba'zan yuzaki munosabatlarga moyil bo'lishi mumkin.

2. Xolerik tip

Kuchli, lekin muvozanatsiz nerv tizimi

Keskin emotsional reaksiyalar

Tez qaror qabul qiladi, lekin impulsiv

Ijtimoiy muhitda: xoleriklar tashabbuskor va faol bo'lsa-da, nizoli vaziyatlarni yuzaga keltirishi mumkin. Ularga emotsional o'zini nazorat qilish ko'nikmalari muhim.

3. Flegmatik tip

Nerv jarayonlari kuchli va inert

Barqaror, sekin, lekin ishonchli

Stressga chidamli

Ijtimoiy jihatdan: flegmatiklar jamoada tayanch shaxs bo'lib xizmat qiladi, biroq yangi vaziyatlarga moslashuvi sekin kechadi.

4. Melanxolik tip

Nerv tizimi kuchsiz

Yuqori sezuvchanlik

Ichki kechinmalarga boy

Ijtimoiy-psixologik xarakteristika: melanxoliklar empatiyaga moyil, lekin ijtimoiy bosimga chidamsiz bo'lishi mumkin.

3. Yo'nalganlikka asoslangan shaxs tiplari

Shaxsning yo'nalganligi uning ehtiyojlari, qiziqishlari va qadriyatlari bilan belgilanadi:

Ijtimoiy yo'naltirilgan shaxs – jamoa manfaatini ustun qo'yadi

Shaxsiy yo'naltirilgan shaxs – o'z manfaatlarini birinchi o'ringa qo'yadi

Faoliyatga yo'naltirilgan shaxs – natija va mehnat samaradorligiga intiladi

Bu tiplar jamoadagi munosabatlar va rollarni taqsimlashda muhim ahamiyatga ega.

4. Zamonaviy psixologiyada shaxs tiplari

Zamonaviy psixologiyada K. Yung, G. Ayzenk, Big Five modeli kabi nazariyalar keng qo'llaniladi. Masalan:

Introvert va ekstravert shaxslar

Emotsional barqaror va beqaror shaxslar

Mas'uliyatli va moslashuvchan shaxslar

Bu yondashuvlar shaxsning ijtimoiy xulq-atvorini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Shaxsning Ijtimoiy-Psixologik Xarakteristikasi (SPX): Shaxsning ijtimoiy muhitda namoyon bo'ladigan sifatlari, xulq-atvori, o'zini anglash darajasi, motivlari va ijtimoiy munosabatlar tizimidagi o'rni.

Shaxs Tiplari:

Introvert-Ekstrovert: K. Jung tomonidan kiritilgan nazariya, tashqi dunyoga yoki ichki his-tuyg'ularga qaratilganlik darajasi.

Shaxsiyat Tiplari (Masalan, Fromm bo'yicha): Qabul qiluvchi, boylik egasi, tejoychi, sotuvchi shaxs tiplari.

SPX va Shaxs Tiplari O'rtasidagi Bog'liqlik: Qaysi shaxs tipi qanday ijtimoiy xarakteristikalariga ega bo'lishi, qaysi tipdagi odamlar guruhda qanday munosabatda bo'lishi tahlil qilinadi.

Ijtimoiy Psixologik Qonuniyatlar: Maqolada liderlik, guruh dinamikasi, ijtimoiy ta'sir, konformizm, o'zini hurmat qilish kabi tushunchalar ham o'z aksini topishi mumkin.

Ilmiy tatqiqot olib borayotgan olimlar tomonidan shaxsning ijtimoiy-psixologik xarakteristikasini o'rganilishida bir chet ellik va mustaqil davlatlar hamdo'stligi

mamlakatlarining qator olimlarini fikrlari va ilmiy qarashlarini inobatga olish zarur bo'ladi.

Jumladan B.D.Pariginning fikricha, shaxsning statik tuzilishga quyidagilar kiradi:

- 1) umuminsoniy psixologik xususiyatlar;
- 2) milliy, kasbiy, iqtisodiy, siyosiy, sinfiy birlikka aloqador ijtimoiy o'ziga xos xususiyatlar;
- 3) shaxsning individual betakror xususiyatlari.

Bizningcha, olim tomonidan ta'kidlab o'tilgan xususiyatlarning har qaysisi shaxs psixikasida mavjud bo'lib, ular alohida xislatlar guruhi ko'rinishiga ega emasdir.

Amerika qo'shma shtatlaridan psixolog G.Ollportning fikricha, shaxs "ichki tizim", "dinamik qurilma", "Men", "qandaydir metapsixologik Men" o'zida oldindan maqsad va dispozitsiyani aks ettiruvchi, inson tafakkuri va xulq-atvorida mutanosib ravishda qaror toptiruvchi jonzotdir". Xuddi shu boisdan shaxsning sinfiy-tarixiy jihatdan yaqqol baholanishi ochilmay qoladi, ijtimoiy tahlil o'rnini psixologik talqin egallaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, shaxs tiplari va ularning ijtimoiy-psixologik xarakteristikasini o'rganish inson xulq-atvorini tushunishda muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Har bir shaxs tipi jamiyatda o'ziga xos rolni bajaradi va ijtimoiy munosabatlarning samaradorligiga ta'sir ko'rsatadi. Shaxsning temperament, yo'nalganlik va individual psixologik xususiyatlari uning muloqot uslubi, qaror qabul qilishi va ijtimoiy moslashuv darajasini belgilaydi. Ijtimoiy-psixologik nuqtai nazardan shaxs tiplarini hisobga olish ta'lim jarayonida, tarbiya ishlarida, jamoa bilan ishlashda va kasb tanlashda katta ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, pedagoglar, psixologlar va ijtimoiy xodimlar uchun shaxs tipologiyasini bilish individual yondashuvni amalga oshirish imkonini beradi. Shunday ekan, shaxs tiplari haqidagi bilimlar jamiyatda sog'lom ijtimoiy munosabatlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. — СПб.: Питер, 2002.
<https://www.twirpx.com/file/152193/>
- 2.Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. — М.: Политиздат, 1975.
<https://www.twirpx.com/file/195354/>
- 3.Немов Р.С. Психология. Том 1. — М.: Владос, 2007.
<https://www.twirpx.com/file/198250/>
- 4.Eysenck, H.J. Personality and Individual Differences. — Springer, 1998.
<https://link.springer.com/>
- 5.McCrae, R. R., & Costa, P. T. Personality in Adulthood. — Guilford Press, 2003.